

RECENZE A ZPRÁVY

Výbor prací o různých aspektech komunikace

Selected works on various aspects of communication

Macurová, Alena (2016): *Komunikace v textu a s textem*. Praha: Univerzita Karlova, 466 s.

Komunikace v textu a s textem – to je název výboru z prací Aleny Macurové, působící v Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK. Výbor byl sestaven jejími mladšími kolegyňami a kolegy – obsahuje 35 prací z let 1974–2014, je doplněn bibliografií, stručným anglickým resumé a jmenným rejstříkem. Zsvěcenou úvodní studií *Texty a subjekty v komunikaci: O vědeckém díle Aleny Macurové* napsal Petr Mareš, jenž se společně s Alenou Macurovou podílel mj. na publikacích *Text a komunikace: Jazyk v literárním díle a ve filmu* (Macurová – Mareš, 1993) a na výboru z prací Karla Hausenblase *Od tvaru k smyslu textu: Stylistické reflexe a interpretace* (Hausenblas, 1996). Základní charakteristikou prací Aleny Macurové, jak se připomíná v této úvodní studii, je komunikace jako fenomén, jenž je prostřednictvím textů realizován a také v nich reflektován a modelován (s. 11).

Výbor samotný je uspořádán způsobem, jenž přehledně ukazuje vývoj odborných zájmů Aleny Macurové. Obecně lze říci, že společným jmenovatelem prací obsažených ve výboru, bez ohledu na konkrétní sekci, v níž jsou zařazeny, je snaha postihnout obecné principy komunikace – jak ve vztahu k jednotlivým složkám komunikační situace, tak i s ohledem na dobový kontext. Texty obsažené ve výboru jsou rozčleněny do šesti tematických sekcí. Úvodní, nejrozsáhlejší z nich je pojmenována *Texty, subjekty, komunikace* – v této sekci je obsaženo devět prací z let 1974–1993, včetně dvou prací rozsáhlejších, konkrétně *Komunikace ve slovesném textu, slovesný text v komunikaci* (původně in: Macurová – Mareš, 1993) a také práce *Výstavba a smysl Vančurova Rozmarného léta* (samostatně vydána r. 1981). Další sekce jsou nazvány *Překlady v komunikaci* (čtyři práce z let 1974–1995), *Druhy textů* (šest prací z let 1983–2014), *Čtenáři a porozumění* (šest prací z let 2005–2009), *Stylistika a nauka o textu* (čtyři práce z let 1993–2008) a *Komunikace neslyšících a znakový jazyk* (šest prací z let 1996–2008). Tento obecný přehled potvrzuje, že základním tématem prací Aleny Macurové od počátku její odborné dráhy skutečně jsou různé aspekty komunikace – ať už se jedná o charakteristiku subjektů do komunikace vstupujících, o komunikaci v kontextu různých jazyků nebo o styl jako o jednu ze složek textu.

Právě snaha o komplexní postižení obecných, často velmi abstraktně pojatých principů komunikace s oporou o zvolený konkrétní dokladový materiál je rysem, jenž spojuje práce Aleny Macurové s pracemi jejího učitele Karla Hausenblase. V této souvislosti je vhodné připomenout rovněž vzpomínkově laděný, ale současně také odborně fundovaný text *Hausenblas nezveřejněný* z r. 2014 (s. 260–267), který se – obecněji vzato – věnuje mj. oscilaci mezi zveřejněností a nezveřejněností jako krajními póly jedné z charakteristik textu. V této souvislosti je rovněž možné připomenout například práci Aleny Macurové *Jazyk, styl, smysl, text – a stylistika* z r. 1993, původně publikovanou ve *Slově a slovesnosti*, která byla zařazena také na úvod

výboru *Od tvaru k smyslu textu* (Hausenblas, 1996, s. 5–12) a je obsažena rovněž ve výboru *Komunikace v textu a s textem* (s. 339–348). V této souvislosti je vhodné doplnit, že právě pokud jde o stylistiku, práce Aleny Macurové jsou připomínány i v novějších synteticky pojatých pracích z oboru (zatím nejnověji Hoffmannová et al., 2016; viz též Čechová – Krčmová – Minářová, 2008).

Výše uvedené členění do sekcí lze brát jako vodítko, jež umožní základní orientaci v pracích obsažených ve výboru, je však zapotřebí počítat také s tím, že zkoumání jednotlivých aspektů komunikace se v konkrétních pracích prolíná – například práce *Komunikace ve slovesném textu, slovesný text v komunikaci* (s. 31–86) je zařazena v sekci *Texty, subjekty, komunikace*, pozornost se v ní však věnuje nejen např. rozlišení komunikace primární a sekundární nebo jednotlivým typům výrazových prostředků, ale také různým druhům instrukcí k recepci textu i překladu jako specifické formě interpretace. Podobně práce *Výstavba a smysl Vančurova Rozmarného léta*, zařazená v téže sekci (s. 87–128), obsahuje nejen pasáže o jednotlivých složkách komunikační situace, ale rovněž například o tzv. komunikační transpozici související se specifickými druhy překladu, konkrétněji s překladem vnitřnětextovým a intersémiotickým.

Toto komplexní pojetí lze pozorovat také u prací zařazených do ostatních sekcí – pojetí překladu jako specifické formy interpretace textu, včetně typologie překladatelem provedených úprav, je zmiňováno i v práci o Jungmannových překladech odborných textů (s. 181–194). Obdobně práce *Co čteme – a jací jsme?* (s. 271–281) z r. 2005 se věnuje různým typům adaptací textu právě s ohledem na čtenáře i na recepci textu obecně – a např. právě tady lze najít vazbu na poněkud odlišné pojetí tématu, jak je reprezentováno dlouhodobým výzkumem Ústavu pro českou literaturu AV ČR *Čtenáři a čtení v České republice*, započatým r. 2007 a vedeným Jiřím Trávníčkem. Někdy se přínos zkoumaného materiálu výrazněji ukáže, pokud je k jeho popisu použito nikoliv dobové, ale současné terminologie, jako tomu je v práci *Adresát v Slohovědě Ignáce Jana Hanuše* (s. 323–328), kdy je u příručky vydané r. 1864 akcentováno nejen funkční pojetí stylu/slohu a různé typy komunikátů, ale důraz je kladen také na pozornost, kterou Hanuš věnuje mj. subjektu adresáta a procesu recepcce obecně, tedy vlastně už psychologickým aspektům procesu komunikace. Práce věnované komunikaci neslyšících a znakovému jazyku berou v úvahu různá specifika jedné konkrétní skupiny účastníků komunikace, a to v rámci výše zmiňovaného obecného, komplexního pojetí. Podrobněji se k tématům prací zveřejněných v této sekci mohou vyjádřit spíše odborníci na zmíněnou problematiku.

Součástí výboru je také bibliografie prací Aleny Macurové za léta 1970–2016 v rozsahu téměř 300 položek. Z prací, jež do ní z technických důvodů ještě nebylo možné zahrnout, lze uvést např. její hesla pro *Nový encyklopedický slovník češtiny* (Karlík – Nekula – Pleskalová, 2016) – konkrétně se jedná o hesla *Lingvistika znakových jazyků*, *Znakovaná čeština* a *Znakový jazyk*. V návaznosti na *Encyklopedický slovník češtiny* z r. 2002, do nějž Aleny Macurová přispěla heslem *Jazyk znakový* (Karlík – Nekula – Pleskalová, 2002, s. 194–195), pokrývají tato hesla jednu z oblastí jejího odborného zájmu a zároveň souvisejí s jednou ze sekcí ve výboru – potvrzuje se tím také autorčin soustavný a dlouhodobý zájem o příslušná témata odborné práce.

Pokud jde o formální aspekty zpracování bibliografie, z hlediska recipientů – především kvůli jednoduššímu zařazení jednotlivých prací do konkrétního časového úseku – by pravděpodobně bylo výhodné připojit k jednotlivým položkám v obsahu také odkaz na jejich číslo v rámci bibliografického soupisu prací, podobně jako tomu bylo např. v už zmíněném výboru z prací K. Hausenblase *Od tvaru k smyslu textu* (Hausenblas, 1996). Totéž platí pro možné

rozdělení položek v bibliografii podle žánru (monografie, slovníkové heslo, studie, populárně naučný text, recenze, edice apod.).

Tyto drobné technické poznámky však nic nemění na tom základním – totiž na tom, že knihou *Komunikace v textu a s textem* dostává odborná veřejnost do rukou výbor materiálů, jež umožňují udělat si přehled o vývoji odborných zájmů jedné z výrazných osobností moderní české lingvistiky a jež jsou v původní verzi často už obtížněji dostupné, navzdory digitalizaci a existenci online archivů některých periodik – pro další badatele tak je k dispozici soubor prací věnovaných tématům, jež lze dále odborně zpracovávat. S použitím dalšího možného kritéria by práce obsažené ve výboru bylo možné rozdělit např. na práce věnované tématům v době vzniku příslušných prací Aleny Macurové již uzavřeným (život a dílo Boženy Němcové, Jana Nerudy, Vladislava Vančury – zde samozřejmě nejde o uzavřenost ve smyslu odborné reflexe těchto témat) a na práce věnované tématům stále otevřeným, vyvíjejícím se dále, v návaznosti na vývoj okolního světa, jako jsou např. různé aspekty komunikace na internetu. V obou případech se však jedná o témata nosná, s možností využít pro jejich další výzkum také poznatků zjištěných Alenou Macurovou. Právě v tom lze spatřovat další přínos tohoto výboru.

LITERATURA

- ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- HAUSENBLAS, K. (1996): *Od tvaru k smyslu textu: Stylistické reflexe a interpretace*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- HOFFMANNOVÁ, J. – HOMOLÁČ, J. – CHVALOVSKÁ, E. – JÍLKOVÁ, L. – KADERKA, P. – MAREŠ, P. – MRÁZKOVÁ, K. (2016): *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) (2016): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- MACUROVÁ, A. – MAREŠ, P. (1993): *Text a komunikace: Jazyk v literárním díle a ve filmu*. Praha: Univerzita Karlova.

Michal Křístek

*Ústav českého jazyka FF MU
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
kristek@phil.muni.cz*